

Hoofdstuk V.

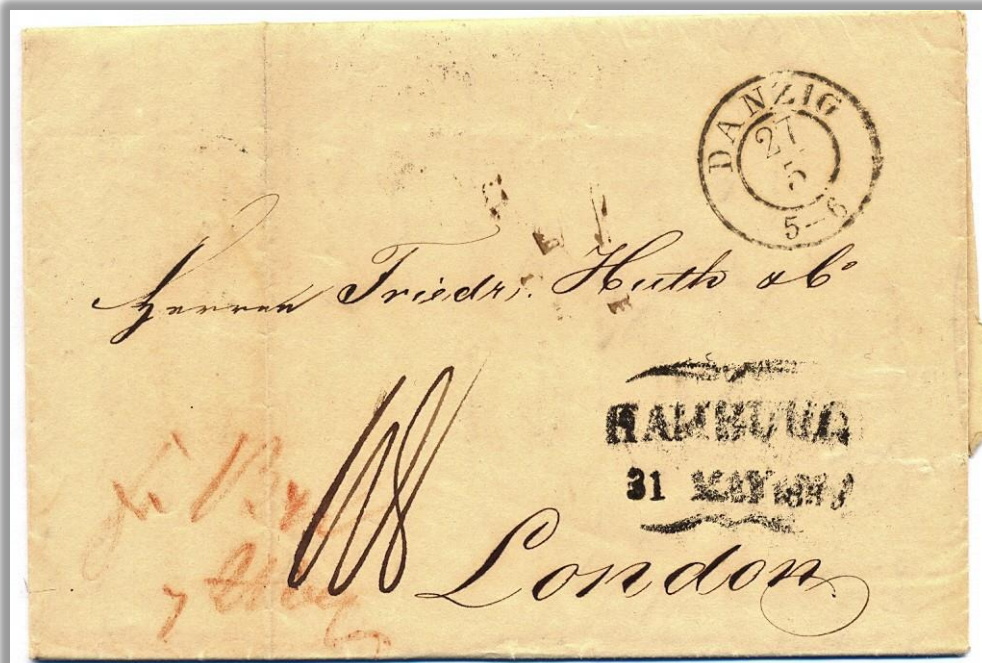
Danzig – Gdańsk

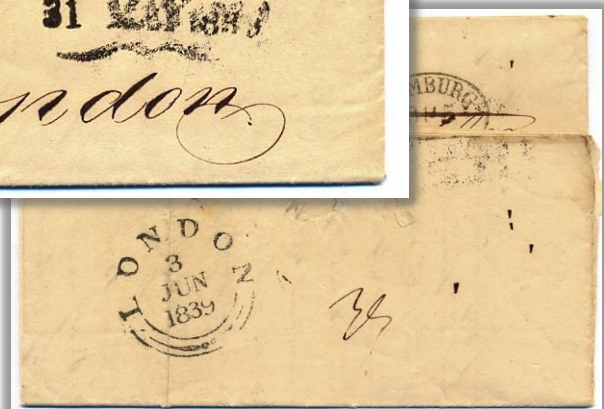
De naam van deze stad in het Duits is Danzig, in het Pools Gdańsk en in het Kasjoebisch Gduńsk. De naam is waarschijnlijk afgeleid van de middeleeuwse benaming voor gotische Schans (Dantzike).

Als één van de oudste Hanzesteden van het Duitse cultuurgebied heeft Danzig ook altijd sterke banden met Polen gehad. Als Hanzestad behield Danzig eeuwenlang zijn vrijheid van handelen en was de stad in feite zelfstandig daarbij wisselend bescherming genietend van Polen of Pruisen.

In 1793, bij de tweede Poolse deling, verliest de stad haar autonome status en komt als deel van het Koninkrijk Pruisen onder de absolute monarchie van de Hohenzollern. Op 25 mei 1807 tijdens de Frans-Pruisische oorlog capituleert Danzig na een belegering van drie maanden door Franse en Poolse troepen. Bij de vrede van Tilsit (zie hoofdstuk VII. *Ost Preussen- Oblast Kaliningrad*) krijgt Danzig opnieuw de status van "vrije stad" maar nu met een Franse Gouverneur en een oorlogsbelasting van 20 Miljoen Francs. In 1813 worden de Franse en Poolse troepen in Danzig op hun beurt gedurende elf maanden belegerd door een Pruisisch-Russisch leger en vanaf zee beschoten door een Engels smaldeel. Na de capitulatie worden de Franse troepen afgevoerd naar Rusland. Na de definitieve nederlaag van Napoleon wordt Danzig door het congres van Wenen in 1815 opnieuw onderdeel van het koninkrijk Pruisen.

Brief van 28 mei 1839 van Danzig naar Londen via Hamburg. Getuige het opschrift fr Hbg p.steamer is de brief van daaruit met de stoomboot naar Engeland verstuurd. Dit type twee ring stempel zonder breukstreep is in gebruik vanaf 31 maart 1839 tot en met 11 januari 1871.

In 1829 wordt Danzig getroffen door een dijkdoorbraak en overstroming van de Weichsel en in 1831 door een uitbraak van de Aziatische cholera. Een grote brand in 1858 verwoest een groot deel van de stad. In 1852 wordt Danzig aangesloten op de in aanbouw zijnde spoorlijn Berlijn – Königsberg. Dit zorgt voor een opleving van de stad waarbij vooral na 1863 op instigatie van Oberburgemeester v Winter talrijke voorzieningen worden aangepakt. Danzig krijgt een waterleiding en het is de eerste stad in Europa met een riolering.

Op 15 november 1850 worden in Pruisen de eerste postzegels met beeltenis van koning Frederik Willem IV uitgegeven. Voor de ontwaarding worden nummerstempels gebruikt. Voor Danzig is dat nummer 304.

Postzegel van 2 Silbergroschen met nummerstempel 304 uit Danzig

Danzig, Noord Duitse Bond

Als op 1 juli 1867 de grondwet van de Noord Duitse Bond in werking treedt wordt de postdienst in alle aangesloten staten, dus ook in Danzig, overgenomen door het Generalpostamt in Berlijn. Er komt een nieuw stempel met één ring in omloop. Maar de oude stempelapparaten van de voormalige postdiensten blijven in gebruik en worden pas gaandeweg aangepast of vervangen. Zo komen op alle postzegels van de Noord Duitse Bond maar ook op de eerste postzegels van het Duitse Rijk nog veelvuldig stempels uit de Pruisische tijd voor.

Twee "1 groschen" zegels van de Noord Duitse Bond afgestempeld met een twee ring stempel dat vanaf 1862 in het Koninkrijk Pruisen in gebruik was. 2 Groschen was binnen de Noord Duitse Bond het tarief voor een brief die meer dan 1 Loth (≈15 gram) woog.

Danzig, Duitse rijk

In de spiegelzaal van het paleis in Versailles wordt koning Wilhelm I op 18 januari 1871 door tweeëntwintig Duitse vorsten en drie vrije steden waaronder Danzig uitgeroepen tot Keizer. Met de nieuwe grondwet wordt het Duitse Rijk een autocratische monarchie met haar machtsbasis in het leger, de aristocratie en de bureaucratie. Het parlement, de Rijksdag, heeft dan ook nauwelijks macht. De keizer is de soevereine vorst en de Rijkskanselier (Bismarck) legt verantwoording af aan de Keizer, niet aan de Rijksdag. Maar keizer Wilhelm I laat het eigenlijke regeren aan Bismarck over en zo ontstaat de machtspositie van Bismarck.

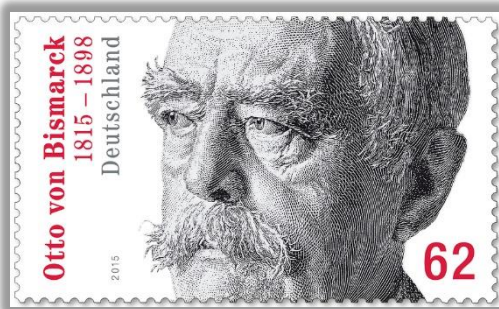

De eerste postzegels van het Duitse Rijk die op 1 januari 1872 verschijnen hebben in midden een reliëf stempel van de rijksadelaar met een klein wapenschild. Later op 1 juni 1872 worden zegels uitgegeven met een groter wapenschild. Ondanks dat er nu sprake is van één rijk zijn er twee munteenheden in omloop. In Danzig is de Taler - Groschen de officiële munt. De zegel van 1 Groschen hiernaast heeft een groot wapenschild.

Na de oprichting van het Duitse Rijk in 1871 neemt de Duitse Reichspost de postdienst over. De nieuwe postzegels met opschrift Deutsche Reichspost en in het middenveld de Rijksadelaar in reliëfdruk worden in de loop van december verspreid over alle postkantoren maar mogen pas na 1 januari 1872 gebruikt worden. Op die dag verliezen de postzegels met opschrift Norddeutsche

Postbezirk hun geldigheid. Kort na de oprichting van het Duitse Rijk wordt in Danzig een Oberpostdirektion (OPD) opgericht.

In de jaren direct na het uitroepen is het Duitse Rijk door de drie voorafgaande oorlogen erg verzwakt. En door de geografische ligging is het omringd door Europese grootmachten. Bismarck beseft dit en zoekt veiligheid door het aangaan van coalities met Rusland, Engeland en Frankrijk. Het elan van de oprichting en het Franse kapitaal van de herstelbetalingen zorgen van 1871 tot 1873 voor een economische “boom” met een enorme expansie van de spoorwegen en de kolen- en staalproductie. Maar van 1873 tot 1879 wordt Duitsland getroffen door een diepe economische crisis in de industrie, handel en landbouw. Bovendien is het Duitse Rijk intern sterk verdeeld. Protestanten in het noorden staan tegenover katholieken in het zuiden. Bismarck probeert door middel van herdenkingen, feestdagen en monumenten het Rijkspatriottisme zoveel mogelijk aan te moedigen. Zijn ideaal bij deze natievorming is het feodale Pruisisch protestantse militaristische Pruisen. Zijn antikatholieke anti-Poolse maatregelen liegen er niet om. Het toezicht op het onderwijs wordt onttrokken aan de Poolse kerk. Een jaar later wordt bepaald dat afgezien van godsdienstonderwijs Duits verplicht is bij alle andere vakken. Poolse geestelijken die weigeren hieraan mee te werken worden ontslagen of gearresteerd. Aartsbisschop Ledochowski wordt zelfs met geweld uit zijn Ambt verwijderd. Op 28 augustus 1876 wordt een wet aangenomen die het Pools verbiedt in alle openbare gelegenheden. Pools is alleen toegestaan in de gezinnen thuis. Postbeambten mogen tijdens hun werk geen Pools meer spreken. In februari 1886 worden Polen die al heel lang in Posen-Pruisen wonen maar afkomstig zijn uit het voormalige Russische Congres Polen uitgewezen. Tot 1887 worden 26.000 Polen en Joden met vrouw en kinderen uitgewezen.

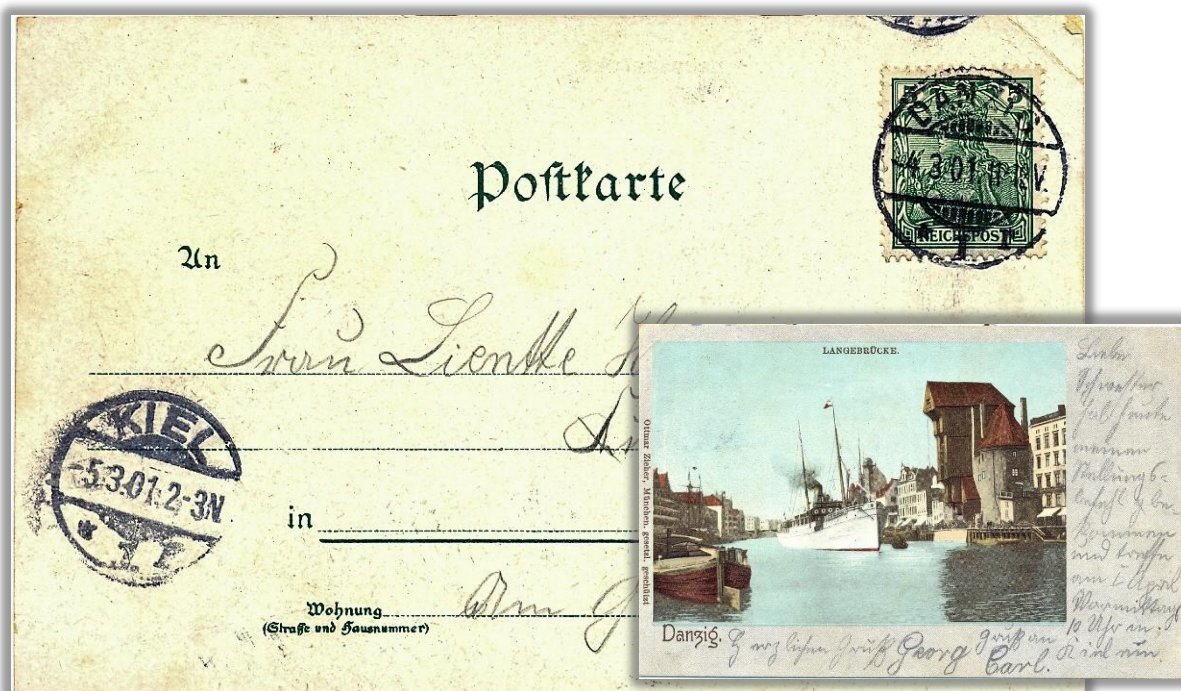

Met het aantreden van de jonge Keizer Wilhelm II in 1888 komt een einde aan deze Kulturkampf en in 1890 wordt Bismarck gedwongen ontslag te nemen. Keizer Wilhelm II voert een ambitieuze buitenlandse “Weltpolitik”. Duitsland zoekt wegen voor koloniale expansie en er worden in ijlt tempo slagschepen gebouwd. Samen met het nabijgelegen Elbing wordt Danzig het centrum van de moderne scheepbouw en de bijbehorende industrialisering. De industriële productie verdubbelt. Het aantal inwoners van Danzig

groeit van 110.000 in 1880 naar 160.000 in 1910. Daarnaast blijft Danzig een belangrijke garnizoensplaats met verschillende infanterie en veldartillerie regimenten en het Generalkommando van het XVII^{de} Legerkorps. In 1895 worden de stadsmuren afgebroken om ruimte te maken voor stadsuitbreiding. De ring van 20 bastions en enkele historische gebouwen rondom de stad blijven.

Ansichtkaart op 28-9-1998 vanuit Danzig verstuurd naar Italië met op de beeldzijde de Hoge Poort en de hoge Stocktoren voor de opslag van kolen. Beide gebouwen waren onderdeel van de voormalige vestingwerken die in de 17de eeuw waren gebouwd onder leiding van de Nederlandse mennoniet en Koninklijke ingenieur Adam Wybe. Bij de bouw maakte hij gebruik van een kabelbaan aangedreven door paarden, de eerste kabelbaan in heel Europa. In 1895 worden de vestingmuren geslecht.

Ansichtkaart op 4 maart 1901 vanaf hoofdpstkantoor in Danzig verstuurd naar Kiel. Waarschijnlijk de vroegst bekende gebruik van het brugstempel met letteraanduiding "r" ??

Vanaf 1900 ontwikkelt Duitsland zich in hoog tempo tot een moderne geïndustrialiseerde samenleving waardoor andere grootmachten zich bedreigd voelen. Buitenlands vertaalt zich dit in 1907 in wat bekend staat als de "Triple Entente" de door Bismarck gevreesde alliantie van Engeland, Frankrijk en Rusland. Binnenlands vertaalt dit zich in spanningen tussen een achterhaalde politiek

structuur met burgerlijke autoritaire en Pruisisch militaristische kenmerken aan de ene zijde en een geïndustrialiseerde massamaatschappij die vraagt om economisch en sociale veranderingen. Maar de monarchie en de adel blijven de bepalende factor.

Ook Zoppot ligt in het gebied dat na 1919 aan de vrije stad Danzig werd toegevoegd maar op 27 juli 1914 (vlak voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog) nog gewoon bij het Duitse Rijk hoorde.

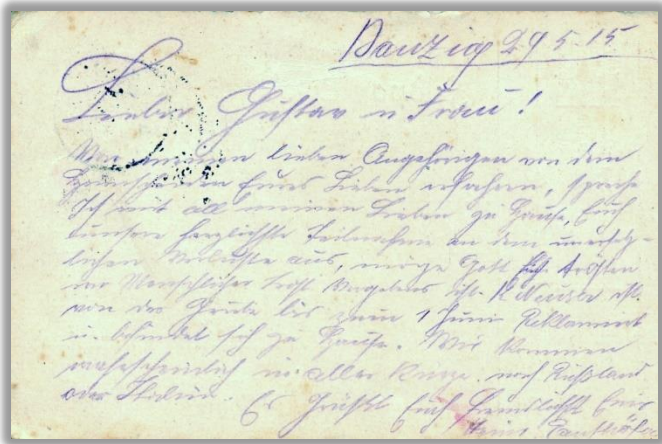
1914 – 1919

In de Eerste Wereldoorlog wordt er in of bij Danzig niet gevochten maar het is wel een belangrijke garnizoensplaats voor het in 1890 opgerichte XVII^{de} legerkorps. De soldaten en rekruten uit de naaste omgeving zijn gehuisvest in drie grote kazernes. Het XVII^{de} legerkorps is voor een belangrijk deel een voortzetting van het voormalige Danziger Infanterieregiment nr. 128 van het Pruisische leger. Het opperbevel van dit legerkorps is tot 1919 gevestigd in Danzig. Maar in de Eerste

Zie voor inhoud van het bericht de volgende pagina

Wereldoorlog wordt deze eenheid op verschillende fronten ver buiten hun garnizoen ingezet. Allereerst wordt het korps in augustus 1914 naar Insterburg overgebracht ter verdediging van de oostgrens van Oost-Pruisen. Na de slag bij Gumbinnen is het korps betrokken bij een tegenoffensief. Na aanvankelijk succes wordt het korps met zware verliezen teruggeworpen op haar uitgangsstelling.

Als generaal von Hindenburg het bevel overneemt wordt het XVII legerkorps bij de slag om Tannenberg ingezet om met een omtrekkende mars van 50 kilometer de flanken van het Russische leger vanuit het zuiden aan te vallen. Eind augustus is het 2de Russische leger ingesloten. In september wordt het korps ingezet bij de slag om de Masuren (zie hoofdstuk VI. Ost Preussen Warminsko-Mazurskie) en in november bij de slag om Lodz. In juli 1915 is het korps in de buurt van Warschau betrokken bij het Narev offensief. Door gelijktijdig oprukken vanuit het noorden en het zuiden wordt het 1ste Russische leger gedwongen zich ijlings terug te trekken. De daaropvolgende opmars van het Duitse leger komt pas tot stilstand in de Litouwse moerassen. Daarom wordt het XVII legerkorps naar het westfront getransporteerd en in stelling gebracht tussen de Somme en de Oise. Daar raakt het korps in juli 1916 betrokken bij de slag aan de Somme en blijft daar tot aan het einde van de Eerste Wereldoorlog in de loopgravenoorlog. Op 16 december 1918 wordt het regiment in Danzig gedemobiliseerd.

Veldpost op 30 september 1916 vanuit het Marine Hilfslazaret van de Marineschool in Danzig

1920

Op 8 januari 1918 maakte de Amerikaanse president Thomas Woodrow Wilson in een gezamenlijke zitting van beide huizen van het Amerikaanse congres zijn vredesplan bekend dat bestond uit 14 punten. Het 13de punt van dit plan luidde:

“Er dient een onafhankelijke Poolse staat te worden gevestigd die alle door een onbetwistbaar Poolse bevolking bewoonde gebieden dient te omvatten, die moet zijn verzekerd van een vrije en veilige toegang tot de zee en waarvan de politieke en economische onafhankelijkheid en territoriale onschendbaarheid moeten worden gegarandeerd door een internationale overeenkomst.”

Op het eerste gezicht een heldere formulering maar in de praktijk heel lastig te realiseren. Een “vrije en veilige toegang tot de zee” is eigenlijk alleen maar te realiseren door Danzig aan de monding van Weichsel (Wisla) aan Polen toe te kennen maar met 90 % Duitsers zeker geen “onbetwistbaar Poolse bevolking”. Bovendien staat de stad al sinds de jaren negentig van de achttiende eeuw onder Duitse heerschappij ook al is een groot deel van het omringende land in meerderheid Pools. Door de Poolse opstanden van januari 1919 in de provincie Posen (zie hoofdstuk IV. Posen-West Pruissen) wordt de druk om Danzig aan het nieuw te vormen Polen toe te kennen nog groter. Tijdens een ontmoeting met de Hoge Raad op 29 januari 1919 maakt Dmowski van het Pools Nationaal Comité aanspraak op Danzig. Ook al betekent dat dat er honderdduizenden Duitsers onder Poolse heerschappij komen. Volgens Dmowski zijn de statistieken onbetrouwbaar.

Postzegel uitgegeven op 21 november 1989 ter gelegenheid van 70 jaar Verdrag van Versailles. Links Ignacy Paderewski, vriend van president Wilson, inspirator van Poolse onafhankelijkheid en premier van Polen en rechts Dmowski die de Poolse aanspraken verdedigt bij de Hoge Raad in Parijs.

Stakingen van de Danziger havenarbeiders, die de doorvoer naar de nieuwe Poolse republiek stilleggen, ontkrachten deze Poolse aanspraken. Maar de Fransen onder leiding van Clemenceau juichen deze Poolse aanspraken toe want zij willen de vernietiging van de Duitse macht en een sterk Polen als buffer tegen het Russische bolsjewisme. Wilson en Lloyd George zijn tegen. Zij willen Duitsland niet onnodig vernederen en ook niet dat het westelijk deel van Duitsland zou worden afgesneden van Oost-Pruissen. Het voorstel van Clemenceau om dan maar heel Oost-Pruissen aan Polen toe te kennen is voor Wilson en Lloyd George helemaal onbespreekbaar. De kwestie sleept zich maanden voort zonder dat partijen overeenstemming bereiken. Uiteindelijk is het de Engelse delegatie die voorstelt om van Danzig een vrije stad te maken en de grenzen van de corridor zodanig te trekken dat “voorzover mogelijk, zoveel mogelijk Polen in Polen en Duitsers in Duitsland” wonen. Op 1 april weten Wilson en Lloyd George een onwillige Clemenceau over te halen om hier mee in te stemmen. Tevens besluiten de grote leiders om in het gebied geen volksstemming te organiseren om dat dat wel eens tot een ongewenste uitkomst zou kunnen leiden. Met dit ongelukkige besluit verloochent Wilson zijn eigen vredesplan en wordt volgens velen de kiem gelegd voor de Tweede Wereldoorlog. Als de Franse generaal Koch de kaart bij dit voorstel voor het eerst onder ogen krijgt wijst hij met zijn vinger naar Danzig en zegt (achteraf profetisch) “hier begint de volgende oorlog”. Zo wordt op 28 juni 1919 in het Verdrag van Versailles Danzig en omgeving afgescheiden van het Duitse Rijk en op 15 november 1920 wordt de toekomstige status van Danzig nader uitgewerkt. Op 10 januari 1920 bij de in werking treding van het verdrag van Versailles wordt de stad Danzig een onafhankelijke staat onder de naam Vrije Stad Danzig. Deze vrijstaat telt op dat moment 330.000 inwoners waarvan 94% zich Duitser noemt en slechts 6% zich tot Pool wenst te verklaren.

1920 – 1939

Deze nieuwe staat Danzig staat onder toezicht van de Volkenbond middels een door de Volkenbond benoemde hoge commissaris. Poolse en Britse troepen bewaken deze nieuwe status. De haven, de douane en de internationale spoorwegverbindingen worden onder Pools bestuur gebracht. In de haven van Danzig bij Westerplatte wordt een Pools munitiedepot ingericht en militairen gestationeerd. Om de verbindingen met dit havengebied te onderhouden krijgt Polen toestemming om een Post- telegraaf dienst, het Poolse Postamt, in te richten.

Ook na 10 januari 1920 blijft Danzig voor wat de post betreft in het Duitse Rijk en worden er ook in dit gebied Duitse zegels gebruikt. Zelfs de nieuwe posttarieven in het Duitse Rijk van 6 mei 1920 worden volledig overgenomen. Pas op 14 juni op de dag van de opening van de grondwetgevende vergadering in Berlijn worden er door de "Reichspostdirektion Danzig" de eerste eigen postzegels uitgegeven. Maar vanaf 16 juni 1920 regelt de Post-und Telegraphenverwaltung Danzig (PTV) de uitgifte van postzegels. Tot en met 19 juli 1920 is het gebruik van Duitse postzegels als meelopers toegestaan. Vanaf 20 juli 1920 mogen alleen nog maar Danziger postzegels (lees Duitse zegels met opdruk Danzig) gebruikt worden. En pas op 31 januari 1921 komen de eigen zegels van de Freie Stadt Danzig in omloop. De meeste zegels met opdruk Danzig blijven geldig tot 31-3-1923.

Zegel met opdruk Danzig en datumstempel 23 juli 1920. Sinds enkele dagen zijn de Duitse postzegels zonder opdruk niet meer toegestaan.

Tegen het eind van juli 1920 wordt duidelijk dat de 10 Pfennig zegels opraken. In de drukkerij Sauer worden 3,9 miljoen 20 Pfennig zegels rood overdrukt met een grote 10 en een ster over de waarde aanduiding. Dit moet voor lange tijd voldoende zijn. Ook de ongebruikte 30 Pfennig (oplage 2,3 miljoen) worden voorzien van een groene opdruk met een grote 25 als 25 Pfennig waarde aanduiding.

De inrichting van het Poolse postkantoor in Danzig zoals voorzien in artikel 29 van het verdrag van Versailles verloopt moeizaam. Na verschillende strubbelingen met de Volkenbond wordt pas op 23 oktober 1924 het eerste Poolse Postkantoor aan het Hevelius plein geopend. In 1925 komen daar nog twee andere postkantoren bij. Verspreid over de stad komen 10 brievenbussen en op 5 januari 1925 beginnen Poolse postbeambten met een eigen postdienst en komen de eerste Poolse zegels met zwarte opdruk "Port Gdańsk" in omloop. Ondanks tegenwerkingen (de brievenbussen moeten uit het zicht geplaatst worden, bevestigd aan een gebouw met een Poolse eigenaar, beschilderd in de kleuren van het Keizerrijk wit en zwart, en niet in de buitenwijken van Danzig) blijft deze postdienst tot 1 september 1939 in bedrijf. Oorspronkelijk is deze postdienst alleen bedoeld voor post tussen het havengebied en de rest van Polen maar er zijn ook brieven bekend met port Gdańsk zegels naar het buitenland. En de "port Gdańsk" zegels worden ook in Polen zelf voor binnenlands verkeer gebruikt. Omgekeerd worden ook Poolse postzegels zonder opdruk gebruikt in het havengebied van Danzig.

Ook de vrije stad Danzig kent in de loop van 1923 een torenhoge hyperinflatie. Het tarief voor een brief tot 20 gram naar Duitsland of Oost Pruisen was op 1 okt 1922 al 6 Mark maar op 1 september

The image displays four postage stamps from Danzig, arranged horizontally. From left to right: a 3 Mark stamp with a sunburst design; a 200 Mark stamp with a circular design and the word 'OLIVA'; a 1000 Mark stamp with a circular design and the word 'LINGPUH'; and a 10 Millionen Mark stamp with a circular design and the word 'Danzig'.

Danziger Zeitung

From

Luft

Ausland

Flugpost

Herrn Herrn C. P. H.
Neumarktstr. 11.

22. M. 380

A blue postage stamp from the German Democratic Republic (DDR). The stamp features a central coat of arms with a crown on top, flanked by two lions. Below the coat of arms is a large number '50'. At the bottom, the text 'VOM EMPFANGER SINZUZIEHEN' is printed in a stylized font. The stamp has a perforated border.

Ondanks de Poolse Corridor en de douane problematiek maakt Danzig een stormachtige groei door. De goederenomslag van de haven verviervoudigt ten opzichte van de vooroorlogse jaren. In 1929 wordt de haven van Danzig door 11.000 schepen gebruikt. Danzig heeft 12 rederijen met in totaal 87 verbindingen over de hele wereld. Vier werven zorgen voor reparatie en nieuwbouw van schepen met daaraan gekoppeld werk voor toeleveranciers. In de zomermaanden profiteert het gebied van de toeristen in de Oostzee badplaatsen. De kuuroorden en casino van Zoppot maken dit gebied extra aantrekkelijk. Tentoonstellingen en beurzen maar ook de barnsteen industrie zorgen voor nog meer bezoekers naar Danzig. Polen daarentegen probeert de stad economisch lam te leggen door even buiten het vrijstaatsgebied in Gdynia met Frans kapitaal een concurrerende haven aan te leggen, tevens marinehaven, die weldra een even groot scheepstonnage in- en uitvoert. Polen hoopt de bevolking murw te maken voor het opgeven van de vrijstaat en zich aan te sluiten bij de Poolse staat. Daardoor verhardt de Danziger opstelling en de oude banden met Duitsland worden steeds strakker aangehaald. Duitsland stelt het Duitse staatsburgerschap ook voor de Danzigers open.

Zegel van 1 gulden uitgegeven op 1 januari 1925 met het slot en klooster Olivia van de vrije stad Danzig

Volgens een bepaling mochten zegels op pakketkaarten niet afgestempeld worden. Om te voorkomen dat ze opnieuw gebruikt zouden worden werden deze met zelf vervaardigde kurkstempels onbruikbaar gemaakt.

Dezelfde zegel maar nu met opdruk t.g.v. het 10-jarig bestaan van de vrije stad Danzig

De problematische verhouding tussen Duitsers en Polen leidt tot Duitse klachten van de Freie Stadt Danzig bij de Volkenbond maar die worden niet in behandeling genomen. De antipathie tegen de Polen groeit en dat wordt nog versterkt door de toestroom van Duitsers die zich gedwongen zien uit te wijken naar Danzig om te ontsnappen aan de Poolse discriminatie in de provincie Posen. (zie hoofdstuk IV. Posen – West-Pruisen) Het leidt tot een grote demonstratie in 1933 om de Freie Stadt Danzig weer bij Duitsland te voegen. In dat jaar komen ook in Danzig de Nationaalsocialisten (NSDAP) aan de macht maar vanwege de internationale controle over het gebied hebben ze geen absolute meerderheid. Ook bij de verkiezingen van 1935 lukt het ze (ondanks intimidatie en stembusfraude) niet om een twee derde meerderheid te behalen. Maar de senaatspresident Arthur Greiser neemt steeds meer afstand van Polen en stuurt aan op een toenemende afhankelijkheid (ook financieel) van de Freie Stadt Danzig van het Duitse Rijk. En hoewel het toezicht van de Volkenbond de uitvoering van hun nieuwe, dictatoriale wetshandhaving tempert wordt Danzig vanaf 1934 bestuurd door de nazi's.

Ook hier poststempels als Nazi propaganda en om Danzig te bezoeken alsof het een Duitse stad is..

1939 -1945

In de zomer van 1939 nemen de spanningen tussen Polen en Duitsers in Danzig verder toe. Polen verhoogt de militaire bezetting op Westerplatte, Poolse douaniers worden bewapend en verscherpen de grenscontroles. Dit leidt tot een strijd tussen Duitse en Poolse douaniers waarbij de Poolse Generalkommissar Chodiaki zelfs met een Poolse vergelding dreigt. Als reactie daarop benoemd Gauleiter Albert Forster zichzelf tot staatshoofd om vervolgens op 1 september 1939 de aansluiting van Danzig bij het Duitse Rijk af te kondigen.

In april 1939 is met het oog op eventuele vijandelijkheden aan het Poolse postkantoor een vrijwillige veiligheidsdienst toegevoegd. Behalve het trainen van de beambten wordt het gebouw extra versterkt. Als het gebouw op 1 september 1939 's morgens om 4:45 wordt aangevallen door een speciale eenheid (SS Heimwehr) zijn er 57 personen in het gebouw. Ondanks hun lichte bewapening en de grote overmacht weten zij 16 uur stand te houden. Zes medewerkers sneuvelen bij deze gevechten. Pas als de aanvallers met benzine en vlammenwerpers het gebouw in brand steken zien de verdedigers zich gedwongen zich over te geven. Als de directeur (Dr. Jan Michon) en de commandant (Jozef Wasik) als eerste met een witte vlag naar buiten komen worden ze neergeschoten. (volgens een ooggetuige door een vlammenwerper). De rest van de bezetting mag het brandende gebouw verlaten. Zes verdedigers weten alsnog te ontsnappen ofschoon twee van hen in de daaropvolgende dagen alsnog gevangen worden genomen. Alle gevangen genomen postbeambten worden gemarteld, door een (illegale) krijgsraad ter dood veroordeeld en op 5 oktober 1939 geëxecuteerd. Ook hun familieleden worden vervolgd.

Twee zegels (uitgegeven 1-sept 1958 respectievelijk 1 sept 1979) ter herdenking van de belegering van het Poolse Postkantoor op 1 september 1939. Door Hitler aangegrepen als aanleiding voor de inval in Polen. En hieronder een foto van de muur bij het postkantoor waar de postbeambten gefusilleerd werden.

Alhoewel deze aanval op het postkantoor al maanden van tevoren was beraamd, worden deze gevechten bij het Poolse postkantoor door Hitler aangegrepen om dezelfde dag Polen binnen te vallen. En daarmee is de aanval op dit postkantoor ook mede aanleiding voor Engeland om Duitsland de oorlog te verklaren en is de tweede wereldoorlog een feit.

De nieuwe Duitse bezetting van de postkantoren uiten hun vreugde met het overvloedig gebruik van speciale stempels.

Op 1 oktober 1939 worden de postzegels van de vrije stad Danzig voorzien van een opdruk "Deutsche Reich" en "Rpf" of "Reichsmark" en uitgegeven voor gebruik door heel Duitsland.

Na de militaire nederlaag van Polen in oktober 1939 wordt op 2 november 1939 de Rijksgau Danzig-Westpreußen gevormd. De naam Rijksgau in plaats van gewoon Gau betekent dat het gebied grotendeels bestaat uit veroverd en door het Duitse Rijk geannexeerd gebied. De hoofdstad van deze Rijksgau wordt Danzig en Albert Forster wordt benoemd tot Rijksstadhouder. De grens tussen het voormalige Danzig en het Duitse Rijk wordt gehandhaafd om te voorkomen dat inwoners van de geannexeerde gebieden zich ongecontroleerd in het Duitse Rijk zouden kunnen verplaatsen. Om deze binnengrens te passeren is een vergunning nodig. In december 1939 worden de Poolse plaatsnamen vervangen door de Duitse plaatsnamen van voor 1918.

Middelpunt van de nationaalsocialistische bezettingspolitiek is de germanisering onder leiding van Heinrich Himmler van de Sicherheitspolizei. Om eventueel Pools verzet al bij voorbaat de kop in te drukken worden in de herfst van 1939 en voorjaar 1940 naar schatting 30.000 Poolse en Kasjoebische intellectuelen, politici, geestelijken, joden en psychiatrische patiënten geëxecuteerd door eenheden van de SS, de Wehrmacht en "Selbstschutz" milities van Polen met een Duitse etniciteit. Alleen al in de bossen van Piaśnica worden ca 12.000 vermeende Poolse nationalisten doodgeschoten. In de plannen van prof. Konrad Meyer (24-1-1940) is Danzig-Westpruisen een gebied dat alleen door raszuivere Duitsers bewoond mag worden. Volgens Forster zijn joden en inwoners van Poolse afkomst "Untermenschen" die moeten worden uitgeroeid en/of verbannen. Ondanks de moord op de Poolse bovenlaag, de deportaties en de bezettingsterreur zorgen onteigening, achterstelling bij de voedselverdeling, bijzondere rechtbanken en gedwongen germanisering voor een toeloop bij het Poolse verzet.

De etnische samenstelling van de bevolking verandert drastisch tijdens de oorlog. Joden maar ook de Poolse minderheid worden afgevoerd naar werkkampen of het nabijgelegen concentratiekampen KZ Stutthof en later vermoord. Tot maart 1941 worden meer als 40.000 Polen gedeporteerd naar het General Gouvernement. Ca 58.000 Polen worden als dwangarbeider overgebracht naar Duitsland zelf. Alleen door een verandering van nationaliteit, lees opname in de zogenoemde Duitse Volkslijst kunnen zij ontkomen aan vervolging. In totaal worden 870.000 Polen, waaronder hele dorpen, onder dwang "eingedeutscht" in groep 3. Vanuit Duitsland zelf en vanuit de Baltische staten vestigen zich ca 100.000 rijksduitsers in dit gebied.

Door de onteigeningen verandert de economische structuur van het gebied ten gunste van de "volksdeutsche" immigranten. De corruptie door ambtenaren en bestuurlijke commissarissen die zich relatief probleemloos en zonder strafrechtelijke gevolgen kunnen vergrijpen aan Pools en Joods eigendommen tiert welig. "Volksdeutsche" concurrenten profiteren van de inbeslagname van Poolse en Joodse bedrijven. Dat en de rekrutering van Polen als dwangarbeiders hebben een negatief effect op de economie. Met uitzondering van de werven in Gdingen (Gotenhafen) en Danzig kent het gebied nauwelijks grote ondernemingen. Wel worden er door de bombardementen in Duitsland bedrijven overgeplaatst naar dit gebied. Ook de cultuur politiek staat in het teken van de "Eindeutschung". Vanaf 1 januari 1940 mogen alleen leden van de Kulturkammer beroepsmatig actief zijn. Joden, polen en politieke tegenstanders krijgen een beroepsverbod. Poolse archieven en bibliotheken worden gesloten, Poolse kranten worden verboden. Polen wordt de toegang tot theaters of bioscopen ontzegd en zij mogen geen radio bezitten. Kerkdiensten in het Pools zijn verboden. Het nieuws wordt verzorgd door de Reichssender Danzig. En de propaganda films in de 20 bioscopen van Danzig-Westpreußen worden steeds belangrijker.

Brief van 14 maart 1943 vanuit Danzig naar Sittard. Geopend en gecensureerd door censuurkantoor in Keulen, herkenbaar aan de aanduiding c.

1945

Eind januari 1945 wordt het noorden van West Pruisen en ook Danzig overspoeld met vluchtelingen uit Oost Pruisen en west Poolse gebieden. In tegenstelling tot Oost-Pruisen had West Pruisen wel gedetailleerde evacuatieplannen maar ook hier zorgen uitstel en vertraging ervoor dat de evacuatie ontaard in een chaos. De wegen raken verstopt met vluchtelingen en de bruggen over de Weichsel zijn gereserveerd voor de Weermacht. Wat rest is een vlucht over zee. Op 21 januari lanceert de opperbevelhebber van de Duitse marine, generaal Dönitz, "operatie Hannibal" om zoveel mogelijk mensen over de Oostzee naar Duitsland te repatriëren. Er ontstaat een run op de kustplaatsen aan de Oostzee. In afwachting van een plaatsje aan boord van één van de schepen worden de vluchtelingen ondergebracht in provisorische voorzieningen. Lazaretten, scholen en kazernes voor de zwaargewonden, kleinere gebouwen voor kinderen en oude mensen. Andere vluchtelingen overnachten in duinpannen en soldaten in de bossen om hen te beschermen tegen luchtaanvallen. Keukengerei en waterteilen worden gevorderd voor de gaarkeukens. Paarden en vee van de vluchtelingen worden massaal afgeslacht. Van januari tot april worden de vluchtelingen dag en nacht met tienduizenden tegelijk geëvacueerd. Eerst met passagiersschepen en vrachtboten maar later ook met viskotters, motorboten en aken. In totaal worden meer als twee en half miljoen mensen over de Oostzee gered. Maar ook op de schepen zijn de vluchtelingen nog niet veilig. Ca 37000 kinderen, vrouwen en mannen komen om als de schepen worden gebombardeerd door Russische vliegtuigen of getorpedeerd door Russische onderzeeërs. De grootste scheepsramp van de moderne tijd vindt in deze tijd plaats, als het passagierschip de Wilhelm Gustloff tot zinken wordt gebracht en ruim 9000 mensen omkomen. Op 23 januari als Russische pantsereenheden Elbing innemen worden de eerste vluchtelingenstromen ingesloten die dan alleen nog via een smalle landbrug over de Frische Nehrung kunnen ontsnappen. Als het Rode leger op 22 maart ook tussen Gotenhafen (Gdynia) en Danzig een doorbraak naar de kust forceren rest ook hier alleen nog

maar het schiereiland Hela in de Danziger bocht als springplank naar het westen. De duinen en bossen van Hela worden overspoeld met vluchtelingen en restanten van het VII^{de} pantserkorps. Alleen al in de maand april worden 387.000 mensen van Hela geëvacueerd.

Omdat de hier gestationeerde Duitse troepen geen postverbinding meer over land hebben en de Russische Marine heer en meester is op de Oostzee wordt de post door de op het schiereiland gestationeerde U-boten flottielje overgenomen. Door de kaartenafdeling van deze eenheid worden speciale veldpost zegels uitgegeven. In totaal worden 150000 zegels gedrukt waarvan de meeste in de laatste oorlogsweken worden vernietigd. Echt gelopen brieven (meestal via Denemarken naar Duitsland) zijn heel zeldzaam. Maar ook de overgebleven ongebruikte zegels zijn zeer gewild als legendarische zegels van de Tweede Wereldoorlog.

Op de avond van 9 mei 1945, één dag na de onvoorwaardelijke capitulatie, wordt ook Hela door Russische soldaten bezet. Op dat moment bevinden zich nog 60.000 vluchtelingen en soldaten op Hela. De Duitse soldaten onder hen worden gevangen genomen en afgevoerd. Hier, minder dan 30 km van Danzig waar het begon, eindigt de Tweede Wereldoorlog.

1945 – 1989 Danzig, Volksrepubliek Polen (PRL)

Aan het einde van de Tweede wereldoorlog zijn er twee Poolse regeringen: De regering in ballingschap in Londen en de Voorlopige regering van de Republiek, opgericht in 31 december 1944, bestaande uit communisten. Op grond van aanbevelingen van de conferentie van Jalta vormen vertegenwoordigers van beide regeringen de Voorlopige Regering van Nationale Eenheid (met daarin Stanislaw Mikolajczyk voor de ballingen), die als taak heeft vrije, dus niet gemanipuleerde verkiezingen te organiseren voor een Wetgevende Vergadering.

Brief op 17-8-1948 vanuit Gdansk verstuurd naar Hamburg met Brits censuur stempel.

Wat volgt is een strijd om het bezit van de werkelijke macht. Met de ministeries van de krijgsmacht, de politie- en ook het veiligheidsapparaat voeren communisten een intensieve campagne tegen de oppositie en de regering in ballingschap die daartegen tamelijk machteloos is. De verkiezingen

vinden plaats op 19 januari 1947 onder een strikte controle van het communistische regime en de resultaten worden vervalst, zodat de communisten volledige controle over het land krijgen.

In het nieuwe parlement, dat bestaat uit 444 wetgevende leden, worden 380 zetels aan de procommunistische partijvertegenwoordigers gegeven en Mikolajczyk met zijn oppositie: de Poolse Boerenpartij, krijgt er slechts 24. Mikolajczyk ontvlucht in het geheim het land. De Westerse mogendheden erkennen de verkiezingsuitslag echter als geldig. Zo wordt het socialistische karakter van het Poolse politieke systeem gevestigd en verzegeld in de grondwetten van 1947 (deels) en 1952. Daarna wordt elke oppositie uit het politieke leven geëlimineerd.

Op 22 juli 1952 wordt de nieuwe grondwet aangenomen en Polen een Volksrepubliek. De eerste president is Boleslaw Bierut, een trouwe aanhanger van Stalin.

Sinds de Conferentie van Potsdam (1945) behoort de stad bij Polen; de achtergebleven oorspronkelijke Duitse bevolking wordt vrijwel volledig geïnterneerd en verdreven. In totaal laat een kwart van de Danzigers het leven in het oorlogsgeweld en de interneringen die erop volgen. Een zeer kleine gemengd Kasjoebisch-Duitse minderheid kan echter standhouden in de stadsagglomeratie. In 1948 worden de laatste paar duizend Duitse overgeblevenen uitgewezen, terwijl ondertussen de stad volstroomt met nieuwe Poolse immigranten, vooral uit de gebieden die Polen aan de Sovjet-Unie heeft moeten afstaan, nu gelegen in Litouwen, Wit-Rusland en Oekraïne.

Op 28 oktober 1950 wordt een nieuwe munteenheid ingevoerd. 100 oude zloty's is gelijk aan 1 nieuwe zloty. Tot 5 november 1950 kunnen de oude postzegels tegen een drievoudig tarief nog gebruikt worden maar aan het eind van die dag verliezen alle zegels hun geldigheid en worden door de postdirecties vervangen door zegels met de opdruk "groszy".

In de 1960er jaren wordt in de voorsteden van Gdansk zoals Przymorze de Trabant werkplaatsen gebouwd.

Het tijdperk 1945 – 1956 kent de invoering en de consolidatie van de socialistische omwenteling in Polen. Op economisch gebied is er de landhervorming, waarbij boeren het land krijgen uit de landgoederen die worden verkaveld (de klasse van voormalige eigenaren, de adel en de kerk, houdt op te bestaan). Daarnaast is er de onteigening van de industrie, die moet worden herbouwd en uitgebreid. Politiek worden de jaren 1945–1956 gekenmerkt als het tijdperk van de onderdrukking van de „oppositie”. Dit zijn de mensen die in verband gebracht worden met de regering in ballingschap (en dus ook de soldaten van de vrije Poolse strijdkrachten die uit het westen terug komen). Veel van hen worden gearresteerd, gemarteld en sommigen moeten het zelfs met de dood bekopen zoals de tegen de Duitsers zo verdienstelijke generaal Augustus Emil Fieldorf, het hoofd van het Thuis-leger AK. Zelfs de kerk wordt vervolgd.

De huizenrijen in de oude stad verdwijnen in 1945. Ondanks de rampzalige toestand van Polen wordt snel begonnen aan de herstel- en restauratiewerken van de historische stadskern, wat veelal neerkomt op een totale reconstructie, waarbij de gevelrijen zelfs naar achter worden verschoven, om zo meer ruimte te verkrijgen voor de straatbreedte. Alleen de zware muren van de kerken staan nog gedeeltelijk overeind; van de historische gevelrijen staat vaak weinig meer dan twee meter nog recht. Eén laatmiddeleeuws huis is bewaard gebleven, omdat het in 1824 als architectonische bijzonderheid werd overgebracht naar Potsdam. Het doel van de reconstructie na 1945 is niet om

de stad er te doen uitzien zoals voor de oorlog, maar zoals in de tijd vóór 1793 het geval was, toen zij formeel nog onder Polen behoorde.

Drie postzegels met aanzichten van Danzig, nu Gdansk, uitgegeven op 15 september 1945. De zegels zijn verkrijgbaar met tanding en ongetand.

Bij de wederopbouw, die overigens beperkt blijft tot de façades, worden alle historische Duitstalige gevelopschriften achterwege gelaten, en men streeft ernaar om zo veel mogelijk naar Duitsland en de Duitse cultuur verwijzende elementen weg te laten. Vlaams-Nederlandse kenmerken worden ter compensatie extra onderstreept. Voor de arbeiders en de nieuwe immigranten worden in de voorsteden van Gdansk, zoals bv Przymorze, grootschalige flatcomplexen gebouwd. Het zijn kilometers lange lage woonblokken die parallel aan de nabijgelegen Oostzee “meanderen”.

De jaren 1956–1970 zijn het tijdperk van Wladyslaw Gomulka. Door het publiek wordt hij aanvankelijk met een groot enthousiasme en met hoop op meer burgerlijke vrijheden en politieke hervormingen begroet. Die hoop smelt echter weg als de sneeuw voor de zon als de politieke sfeer van dooi plaats maakt voor een hechtere band met de Sovjet-Unie, verslechtering van de betrekkingen met de Kerk en het intrekken van democratische vrijheden. Dit leidt tot de zogenaamde „maart-gebeurtenissen” – studenten demonstraties. De overheid reageert daarop met een felle campagne tegen de intelligentsia en de joden, zodat velen zich gedwongen voelen Polen voorgoed te verlaten. Het lot van Gomulka wordt bezegeld door de verslechterende economische situatie en de stijging van de voedselprijzen. Die stijging wordt aangekondigd in december 1970 met massale protesten tot gevolg. Die protesten in o.a. Gdansk worden hardhandig onderdrukt door de pantsertroepen.

Postzegel uitgegeven op 16 december 1981 met afbeelding van het monument ter nagedachtenis aan de circa 40 (exacte cijfers zijn niet bekend) arbeiders van de Gdansk scheepswerf die bij de rellen in december 1970 zijn neergeschoten door het leger en de geheime politie. Het monument aan de poort van de scheepswerf is in 1980 het logische verzamelpunt voor de acties van Solidarność.

De jaren '70 zijn het tijdperk van Edward Gierek. Net als Gomulka, wordt Gierek met grote verwachtingen begroet door de Poolse samenleving. De eerste jaren van zijn bewind zijn een tijd van sterke industriële ontwikkeling, stijging van de lonen en betrekkelijke welvaart. Appartementen en auto's komen beschikbaar, mensen kunnen naar het buitenland op vakantie (echter vooral naar „volksdemocratieën”) en er is geen tekort aan werk. Het is de tijd van de Fiat Polski, informeel vaak “het zeepbakje” genoemd. In 1975 stort de economie dramatisch in, wat opnieuw tot protesten leidt. De voedseltekorten en de introductie van distributiebonnen voor o.a. suiker (1976-1985) dwingen Gierek tot aftreden als eerste secretaris van de regerende partij als gevolg van stakingen in 1980. Hij wordt vervangen door generaal Wojciech Jaruzelski.

1980 – 1989 Solidarność

Solidarność letterlijk: Onafhankelijke Autonome Vakbond "Solidariteit") is de half verboden Poolse vakbeweging die van 1980 tot 1989 een belangrijke rol speelt in het verzet tegen het communistische regime in Polen. De vakbeweging vindt haar oorsprong in diverse stakingscomités op de werven van Gdańsk, Gdynia en Sopot in de jaren zeventig. Lech Wałęsa - een bij een vorige staking ontslagen elektricien - is de aanvoerder van de bond.

De beweging krijgt ook steun van de kerk (met op de achtergrond de in 1978 gekozen Poolse Paus Johannes Paulus II). Kernpunten van de Solidarność-strategie zijn:

- principiële geweldloosheid
- alleen realistische concessies eisen
- de communistische machthebbers een (morele) spiegel voorhouden.

De beweging verspreidt zich begin jaren tachtig als een lopend vuur door heel Polen. In mei 1981 wordt Solidarność gelegaliseerd en ontstaat er een plattelandsafdeling van Solidarność waarin boeren zich organiseren. Aan het eind van dat jaar heeft Solidarność 10 miljoen leden. Door stakingen en andere acties weet ze de communistische regering te dwarsbomen en deze tot verregaande concessies te dwingen.

Deze zegel uitgegeven op 29 november 1980 ter gelegenheid van 150ste verjaardag van de opstand tegen Rusland toont wel aan dat er iets aan het veranderen is.

Op 13 december 1981 echter kondigt regeringsleider Wojciech Jaruzelski, onder druk van de Sovjet-Unie, de staat van beleg af. Vele leiders van de beweging worden tijdelijk gevangengezet en op 8 oktober 1982 wordt de vakbeweging verboden. Vanaf juli 1983 wordt de staat van beleg weer ingetrokken, maar de staat houdt grip op zijn burgers en het politieke leven. Bovendien wordt het voedsel gerantsoeneerd tot in de late jaren tachtig.

Aan het einde van de jaren tachtig is de beweging, mede dankzij de steun van paus Johannes Paulus II, sterk genoeg om Jaruzelski's hervormingspogingen te frustreren. Door stakingen overal in het land is de regering in 1988 gedwongen om opnieuw met Solidarność in dialoog te treden.

In april 1989 wordt Solidarność weer gelegaliseerd, na ronde tafel besprekingen die in februari 1989 zijn begonnen, en mag het meedoen aan de eerste (gedeeltelijk) vrije verkiezingen in een communistisch land. De communisten behouden 50% van alle zetels in de Sejm, de Poolse Tweede Kamer. De overige zetels zijn vrij verkiesbaar, evenals alle 100 zetels in de opnieuw opgerichte Senaat. De leden van Solidarność veroveren bijna alle vrij verkiesbare zetels in de Sejm en alle zetels in de Senaat.

12 december 1990, tien jaar na de stakingen in 1980 wordt een zegel uitgegeven met elektromonteur Lech Wałęsa, leider van de opstand, en inmiddels gekozen tot de eerste president van Polen.

Als herinnering aan de Solidarność beweging worden er in 2005 en in 2009 speciale postzegels uitgegeven.

1990 – heden De vierde Poolse Republiek

Vanaf 1 januari 1990 is Polen een republiek met een nieuwe democratische grondwet. Lech Walesa wordt gekozen tot president. De transitie van planeconomie naar markteconomie leidt tot een nieuwe inflatie golf

Polen krijgt van 1990 tot en met 1994 te maken met een nieuwe inflatie golf. Op 1 januari 1995 wordt de Zloty gedevalueerd. 10.000 oude Zloty is 1 nieuwe Zloty.

Eind 1996, begin 1997 wordt de Lenin Werf bedreigd met sluiting. Met steun van de EU wordt een herstructureringsplan voor Gdansk Shipyards, zoals de werf nu heet, doorgevoerd. Tegenwoordig werken er nog ca 2200 arbeiders en heeft de werf alle kenmerken van een pelgrimsoord.

Na de zware jaren negentig, met massaontslagen en depressie, heeft Gdansk de weg omhoog weer te pakken. De container terminal van Gdansk (kosten 1,8 miljard) heeft een capaciteit van drie miljoen TEU en is daarmee de grootste van de Baltische Zee. Het aantal banen verbonden aan de haven is gestegen naar ongeveer 40.000 en de werkloosheid is gezakt tot onder de 10%.

